

Fəlsəfənin qarşılaşdığı və uğurlu müqayisələr üçün geniş meydan yaratdığı problemlərdən biri, bəlkə də ən əsası Qərblə Şərqlə arasında olan daimi "rəqabət" və onun ətrafında yaranan diskursdur. İki qütb arasında gedən rəqabətin kökündə isə insan cəmiyyətlərinin və müxtəlif mədəniyyətlərin zəngin irsinin və dini inanclarının öz incəliklərini qoruduğu, elmin və fəlsəfənin inkişafı ilə halqavari şəkildə formalaşdırdığı dərin dəyərlər sisteminin mövcudluğu, onların təqdim edilməsi, dövrlər dəyişdikcə isə birinin yüksəlişinin digərinin tənəzzülü ilə əvəzlənməsinin yaratdığı tarixi nəticələrin müzakirəsi durur.

Azərbaycan sivilizasiyalararası dialoqun baş tutduğu unikal ölkədir

Ümummilli lider Heydər Əliyev yeni əsrin və üçüncü minilliyin gəlməsi münasibətilə Azərbaycan xalqına müraciətində coğrafi-siyasi mövqeyinə görə ölkəmizin həmişə sivilizasiyaların qovuşduğu olduğunu, istər Qərbin, istərsə də Şərqlə çox güclü təsirini öz üzərində hiss etdiyini bildirmiş, Azərbaycanın insanlığın, bəşəriyyətin beşiyi olan unikal məkanlardan biri olduğunu qeyd etmişdir. Ölkəmizin bu unikalığı onun qədim insan məskənlərindən, deməli, sivilizasiyanın təşəkkül tapdığı əsas mərkəzlərindən biri olması ilə yanaşı, bu genetik yaddaşını qorumaq və sivilizasiyalar arasında dialoqun bərqərar olunmasına öz töhfəsini vermək kimi missiyası diktə edir. Ümummilli liderin qeyd etdiyi kimi, "əslində, minilliklərin yekununda, əlbəttə ki, yeni bir Azərbaycan təşəkkül tapmışdır". Çağdaş zamanımızda əsasını Azərbaycançılıq ideologiyasının təşkil etdiyi müasir Azərbaycanın qarşısında duran əsas məramlardan biri bu unikal şəraitin yaratdığı missiya və məqsədləri yerinə yetirməkdən ibarətdir.

2014-cü ilin sentyabr ayında Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 69-cu sessiyasının iclası zamanı BMT-nin Sivilizasiyalararası Alyansının 7-ci Qlobal Forumunun 2016-cı ilin yazında Azərbaycan Respublikasının paytaxtı Bakı şəhərində keçirilməsi haqqında qərar qəbul edilmişdir. Azərbaycan xalqının zəngin multikultural dəyərlərinin ən yüksək şəkildə qiymətləndirilməsindən xəbər verən bu qərarın əhəmiyyəti mühümdür və beynəlxalq ictimaiyyətin bir daha Azərbaycanın sivilizasiyalararası inkişafın və ümumbəşəri dəyərlərin qorunub saxlanması işindəki roluna verilmiş növbəti yüksək qiymətidir. Bu, həmçinin son illər ərzində Bakının beynəlxalq humanitar problemlərin müzakirəsi mərkəzinə çevrilməsinin tarixi qanunauyğunluğunun nəticəsidir. İstər Azərbaycanın multikultural ənənələri, istər dünya mədəni irsinin qorunmasına və inkişafına verdiyi töhfələr, istərsə də sivilizasiyalararası dialoqun özlüyündə əhatə etdiyi geniş mənə kateqoriyalarının vacibliyi baxımından Azərbaycanın sivilizasiyalararası inkişafına verdiyi töhfələri, dialoqa gəldiyi bir məkana çevrilməsini şərtləndirən mühüm amillər mövcuddur. Ölkənin coğrafi yerləşməsi və taleyi, başqa sözlə, unikal bir mövqedə yer alması ilə yanaşı, Azərbaycanın malik olduğu, çoxmədəniyyətliyi və çoxkonfessiyalı olduğu özündə ehtiva edən münasibətlər sisteminin formalaşdığı, bu çoxşaxəli münasibətlər sisteminin mərkəzində etnik, dini və mədəni qrupların irsinin təbliğ edildiyi ayrı-ayrı fərdlərin durduğu, nəticə etibarilə həminin təmsil olunduğu vahid dəyərlər kompleksinin mövcudluğu böyük əhəmiyyət kəsb edir.

2014-cü il oktyabr ayının 2-də Bakı şəhərində keçirilmiş IV Beynəlxalq Humanitar Forumunun açılışı zamanı söylədiyi nitqində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dünyada gedən proseslərin, bəzi hallarda narahat edici məqamların humanitar sahəyə daha çox diqqət göstərilməsini tələb etdiyini və forum çərçivəsində aparılacaq diskussiyaların humanitar əməkdaşlığın genişləndirilməsinə xidmət göstərəcəyinə ümid etdiyini bildirmişdir.

Müasir Azərbaycan dünyada multikultural dəyərlərin birgəyaşamının təmin edən bir ölkə kimi tanınmış, özünün multikultural dəyərlərinin ənənəsi ilə yeni tolerantlıq məkanı modelini formalaşdırmışdır. Bu tolerant məkan etnik, dini və linqvistik baxımdan bir-birindən fərqlənən bir çox milli azlıqların və etnik qrupların hüquqlarının qorunması və bərqərar olunması, onların vahid Azərbaycan coğrafi məkanında da-

vamlı inkişafı üçün münbit şərait yaratmışdır. Belə ki, böyük humanitar problemlərin yaşandığı müasir dünyamızda özünün multikultural dəyərlərinin zənginliyi səbəbindən Azərbaycan qlobal müstəvidə yeni nümunəyə imza atmışdır. Azərbaycan xalqının hələ qədim tarixi ənənələrindən və mədəni zənginliyindən qaynaqlanan bu müasir siyasi model fərqli dəyərlərin təmsil edildiyi müxtəlif mədəniyyətlərin və identik qrupların birgə yaşamasının təmin edilməsi, müxtəlif etnik, dini və digər qrupların irsinin qorunub saxlanılmasının və inkişaf etdirilməsinin prioritet məsələ kimi qarşıya qoyulmasından ibarətdir. Burada istər Azərbaycan xalqının tarixi inkişaf yolları və təcrübələri, istərsə də müasir siyasi iradənin və müvafiq qanunvericiliyin mövcudluğu mühüm rol oynayır. Mərkəzi və yerli seçkilər orqanlarında, təyinatlı hökumət strukturlarında müxtəlif etnik qrupların nümayəndələrinin davamlı şəkildə təmsil edilməsi bu siyasətin aydın təzahürlərindəndir. Bununla bərabər olaraq vurğulanmalıdır ki, Azərbaycanda müxtəlif etnik qrupların kompakt formada yaşadığı Xinalıq, Lahıc, Nic, Krasnaya Slaboda, Malakan kimi tarixi məkanlar dövlət tərəfindən mədəni irs abidələri olaraq qorunmaqdadır. Ölkədə istər Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin, istər Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının, istərsə də digər dövlət strukturlarında, elm və təhsil ocaqlarında müxtəlif mədəniyyətlərin irsinin öyrənilməsi, təbliği və qorunması sahəsində mühüm işlər görülməkdədir. Azərbaycanın multikultural dəyərlərinin qorunub saxlanılması, çoxmədəniyyətliyin və çoxkonfessiyalıqın bundan sonra da yüksək səviyyədə təmin edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasında dövlət müşavirliyi institutu, eləcə də multikultural ənənələrin öyrənilməsi və təbliği məqsədilə Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi yaradılmışdır. Həyata keçirilmiş digər mühüm layihələrlə yanaşı, istər Azərbaycanın, istərsə də dünyanın bir çox aparıcı universitetlərində "Azərbaycan multikulturalizmi" fənni tədris edilməyə başlanılmışdır.

Çoxmədəniyyətliyin, tolerantlığın, birgəyaşamın və sivilizasiyalararası dialoqun təbliği işində Heydər Əliyev Fondunun fəaliyyəti xüsusi olaraq vurğulanmalıdır. Fondun fəaliyyəti nəticəsində sivilizasiyalararası dialoqun keçmişini təşkil etdiyi onlarla beynəlxalq tədbir Azərbaycanın müxtəlif şəhərlərində həyata keçirilmişdir. 2006-cı il aprel ayının 19 və 21-də Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı ilə keçirilmiş "Azərbaycan: Sivilizasiyalararası dialoqun keçmişini və bugünü" konfransında fondun prezidenti, Milli Məclisin deputatı Mehriban Əliyeva "Azərbaycan - tolerantlığın ünvanı" mövzusunda çıxış edərək ölkəmizdə tarixən formalaşmış multikultural ənənələrdən, o cümlədən Azərbaycan xalqının milli irsi və dini dəyərləri, dini birgəyaşamın və dini konfessiyaların müasir vəziyyəti haqqında məlumatı iştirakçılara çatdırmışdır. Bu və onlarla digər beynəlxalq konfransın, xüsusilə 2011-ci ildən etibarən keçirilən Bakı beynəlxalq humanitar forumlarının təşkil edilməsi bir daha Azərbaycanın qlobal humanitar problemlərin birgə müzakirəsində liderliyi öz üzərinə götürdüyündən xəbər verir. Nazirlər Kabinetinin 2015-ci ilin sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasında Prezident İlham Əliyev qeyd etmişdir ki, Azərbaycan həmişə dinlərarası, sivilizasiyalararası dialoqun daha da güclənməsinə çalışır, bu işə öz töhfəsini vermiş və nümunəsini ortaya qoymuş-

dur. Dövlət başçısı fikirlərini davam etdirərək "Bu gün dünyada yaşanan sivilizasiyalararası anlaşılmazlıq bizi narahat edir. Bu, çox təhlükəli meyillərdir. Azərbaycan öz tərəfindən çalışacaq ki, bu meyillərin yumşaldılması və müsbət məcraya yönəldilməsi üçün öz səylərini göstərsin" deməklə qarşıda duran illər ərzində ölkənin əsas prioritet məsələlərdən birinin sivilizasiyalar arasında dialoqun möhkəmləndirilməsinə töhfə vermək olduğunu bildirmişdir.

Beləliklə, Azərbaycanın sivilizasiyalararası dialoqun bərqərar olmasında oynadığı mühüm rol bir tərəfdən ölkənin dərin tarixi ənənələri, digər tərəfdən onun dünya mədəniyyətlərinin, sivilizasiyaların sərhədində yerləşməsi labüd edir. İstər Şərqlə, istərsə də Qərblə sivilizasiyasının tərkib hissəsi hesab edilə biləcək müasir Azərbaycan ümumbəşəri dəyərlərin daşıyıcısıdır. Təxminən yüz il öncə öz vətəndaşlarına əksər Avropa ölkələrindən daha tez hüquq və azadlıqlar bəxş etmiş Azərbaycan Cümhuriyyətinin qurucuları xalqımızın ümumbəşəri dəyərlərin tərkib hissəsi olduğunu bir daha sübut etmişlər. Müasir Azərbaycan Respublikasında Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında bu hüquq və azadlıqların bərqərar edilməsi ilə yanaşı, daha demokratik dəyərlərin və sosial rifahın təmin olunması Azərbaycan xalqının bu dəyərlər sisteminin tərkib hissəsi olaraq qaldığının əyani sübutudur. Coğrafi baxımdan Avropa ölkəsi hesab edilən Azərbaycan həm də Şərqlə mədəniyyətinin və dəyərlərinin daşıyıcılarından, uzun əsrlər boyu formalaşdırdığı tarixi, mədəni və dini irsi baxımdan Şərqlə sivilizasiyasının bir parçasıdır. Şərqlə sivilizasiyasında Qərblə dəyərlərini, Qərblə sivilizasiyasının tərkibində isə Şərqlə dərin irsini təmsil edən Azərbaycan bir tərəfdən mütləq əksəriyyətinin xristian ölkələrinin təmsil edildiyi Avropa Şurasının, digər tərəfdən isə İslam Əməkdaşlıq Konfransının üzvüdür. İstər Şərqlə, istərsə də Qərblə dəyərləri anlayışlarının nisbi və bütün dəyərlərin qlobal və ümumbəşəri olduğunu düşünərək qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan müxtəlif sivilizasiyaları təmsil edən ümumbəşəri dəyərlər sisteminin tərkib hissəsidir və dünyada sülhün, dinc yanaşı yaşamanın, sosial rifahın təmin olunmasının, yüksək texnoloji innovasiyaların və elmin inkişafına, başqa sözlə, insan həyatının asanlaşdırılmasına və yüksək dəyərlərinin təşəkkül tapmasını qarşıya məqsəd qoymuş ölkələrdəndir. Məhz bu qlobal dəyər və missiya sivilizasiyaların sərhədlərində yerləşən Azərbaycanı onların dialoqu mərkəzinə çevirmişdir. Verilmiş siyasi qərarı və həyata keçirilən fəaliyyəti ilə paralel olaraq Azərbaycan Şərqlə Qərbi birləşdirən bir çox iqtisadi layihələri reallaşdırmaqdadır. Böyük ləpə yolunun bərpasını özündə ehtiva edən bu layihələr vasitəsilə Azərbaycan nəinki iki sivilizasiya arasında körpü rolunu oynayır, onun iqtisadi inkişaf sürətləri və mədəni irsi sivilizasiyalararası münasibətlər sisteminə ölkəmizi daha yüksək və əhəmiyyətli mövqeyə qaldırır. Prezident İlham Əliyevin bildirdiyi kimi, Azərbaycanın yüksək inkişaf templəri və potensialı bizim mövqeyimizi iki sivilizasiya arasında körpü roluna yanaşı deyil, hər iki sivilizasiyanın daşıyıcıları kimi onların vəhdətinin təcəssümü ilə xarakterizə edir.

Anar NAĞIYEV,
Azərbaycan Dillər Universitetinin
Regionşünaslıq və beynəlxalq
münasibətlər fakültəsinin dekani,
dosent